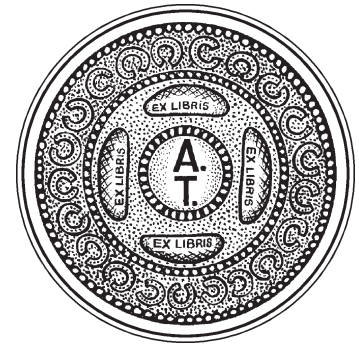

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ

АРХЕОЛОГІЯ
І ДАВНЯ ІСТОРІЯ
УКРАЇНИ
Випуск 2 (23)

2017
КИЇВ

НАУКОВА СЕРІЯ — ЗАСНОВАНА У 2010 Р.

ВИДАЄТЬСЯ ЧОТИРИ РАЗИ НА РІК

СТАРОЖИТНОСТІ РАНЕЬОГО ЗАЛІЗНОГО ВІКУ

АРХЕОЛОГІЯ І ДАВНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Наукова серія з проблем археології та давньої історії

Серія присвячена публікаціям досліджень з археології та давньої історії України. Висвітлюються питання соціально-економічного розвитку та культурних зв'язків населення України у кам'яному та мідно-бронзовому віках, сторінки з історії киммерійців та скифів, матеріальна та духовна культура античних греків у Північному Причорномор'ї, етногенез та рання історія слов'ян, розвиток давньоруських міст і сіл, матеріальної культури середньовіччя і нового часу. Видаються нові археологічні матеріали, розвідки з історії археології та архівні джерела. Для археологів, істориків, краєзнавців, учителів історії, студентів історичних факультетів, усіх, хто цікавиться давньою історією України.

Серия посвящена публикациям исследований по археологии и древней истории Украины. Освещаются вопросы социально-экономического развития и культурных связей населения Украины в каменном и медно-бронзовом веках, страницы истории киммерийцев и скифов, материальная и духовная культура античных греков в Северном Причерноморье, этногенез и ранняя история славян, развитие древнерусских городов и сел, материальной культуры средневековья и нового времени. Издаются новые археологические материалы, исследования по истории археологии и архивные источники. Для археологов, историков, краеведов, учителей истории, студентов исторических факультетов, всех, кто интересуется древней историей Украины.

A series is devoted to publications of investigations on archaeology and ancient history of Ukraine. Questions of social and economic development and cultural relations of the population of Ukraine in the Stone and Copper-Bronze Age, pages of Cimmerian and Scythian history, material and spiritual culture of antique Greeks in Northern Black Sea Coast, ethnogenesis and early history of Slavs, development of the Ancient Russian cities and villages, material culture of Medieval and Modern periods are under observing. New archeological records, survey on history of archaeology and archival sources are being published. This series is intended for archeologists, historians, regional specialists, teachers of history, students of historical departments and for all who is interested in ancient history of Ukraine.

Засновник та видавець

Інститут археології
Національної академії наук
України

Свідоцтво

про реєстрацію ЗМІ
КВ № 17659-6509Р
від 29.03.2011

Адреса редакції:

Україна, 04210, Київ 210,
просп. Героїв Сталінграда, 12
Тел.: (+380-44) 418-61-02
Факс: (+380-44) 418-33-06
E-mail: gorbanenko@gmail.com

Затверджено до друку

Вченою радою
Інституту археології
НАН України
4.04 2017, протокол № 3.

Усі матеріали рецензовано

Наукові редактори:

С.С. Бессонова, Д.С. Гречко, О.С. Дзеньладзе, Д.В. Каравайко, С.В. Махортих, О.Д. Могилев, О.В. Симоненко, С.А. Скорий, О.Е. Фіалко

Рисунки

авторські

Надруковано

в авторській редакції

Комп'ютерна верстка

С.А. Горбаненка

Усі права застережено.

Передрук можливий
зі згоди редакції
та авторів статей

ISSN 2227-4952

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

СКОРИЙ С.А. (головний редактор), доктор історичних наук, професор

ГОРБАНЕНКО С.А. (відповідальний секретар), кандидат історичних наук

БОЛТРИК Ю.В., кандидат історичних наук

ЗАЛІЗНЯК Л.Л., доктор історичних наук, професор

ІВАКІН Г.Ю., член-кореспондент НАН України

КРИЖИЦЬКИЙ С.Д., член-кореспондент НАН України

КУЛАКОВСЬКА Л.В., кандидат історичних наук

МОЦЯ О.П., член-кореспондент НАН України

ОТРОЩЕНКО В.В., доктор історичних наук, професор

ПЕТРАУСКАС О.В., кандидат історичних наук

ПОТЄХІНА І.Д., кандидат історичних наук

СОН Н.О., кандидат історичних наук

ТОЛОЧКО П.П., академік НАН України

ЧАБАЙ В.П., член-кореспондент НАН України

Надруковано на замовлення Національного історико-культурного заповідника «Чигирин»

© ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ НАН УКРАЇНИ, 2017

Підписано до друку 22.05.2017. Формат 60 × 84/8.

Гарн. Century Schoolbook. Папір офс. Друк офс. Ум.-друк. арк. 62,8. Обл.-вид. арк. 71,6. Тираж 150 екз. Зам.

Тираж віддруковано ТОВ «Майдан», 61002, Харків, вул. Чернишевська, 59. Тел.: (057) 700-37-30

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 1002 від 31.07.2002 р.

ЗМІСТ

Передмова

НАШІ ЮБІЛЕЇ

Скорый С.А., Саенко В.Н. К 110-летию со дня рождения профессора Алексея Ивановича Тереножкина

Мурзин В.Ю. Мои первые встречи с Алексеем Ивановичем Тереножкиным

СТАТТІ

Клочко В.І. Початок еволюції втульчастих сокир-кельтів бронзової доби на території України

Бабенко Л.І. Два монетних сюжета на изделиях греко-скифской торевтики

Бейсенов А.З., Джумабекова Г.С., Базарбаева Г.А., Дуйсенбай Д.Б., Ахияров И.К. Вихревые композиции в искусстве саков Центрального Казахстана

Беловинцева Н.И., Переводчикова Е.В., Фирсов К.Б. Железные детали погребальных конструкций из скифского царского кургана Козел

Болтрик Ю.В. Огуз — курган на ключовому роздоріжжі Скіфії (пошук Херсонеського сліду)

Гречко Д.С. О формировании Классической Скифии в V в. до н. э.

Гуцал А.Ф. Черпаки Рудковецького городища і деякі питання хронології чорнолісся на Дністрі

Зимовец Р.В. Крым в контексте раннескифских миграций (по материалам звериного стиля)

Кайзер Э., Гаврилюк Н.А., Кашуба М.Т., Кулькова М.А. Сосуды «фракийской группы» из степных предскифских погребений в Северном Причерноморье: возможности изучения

© ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ НАН УКРАЇНИ, 2017

CONTENTS

7 Introduction

OUR JUBILEES

8 *Skory S.A., Saenko V.N.* To the 110 Years from the Day of Birth of Professor Alersey Ivanovich Terenozhkin

20 *Murzin V.Yu.* My First Meetings with Alexej Ivanovich Terenozhkin

ARTICLES

24 *Klochko V.I.* Origins of Evolution of Bush-Based Axes (Celts) during the Ukrainian Bronze Age

30 *Babenko L.I.* Two Monetary Plots on Handiwork of Greek-Scythian Toreutics

40 *Beisenov A.Z., Dzhumabekova G.S., Bazarbaeva G.A., Duisenbai D.B., Akhiyarov I.K.* Swirling Compositions in Saka Art of Central Kazakhstan

59 *Belovintseva N.I., Perevodchikova E.V., Firsov K.B.* Iron Details of Sepulchral Constructions from the Scythian Royal Barrow Kozel

66 *Boltryk Yu.V.* Oguz — the Tumulus in a Crucial Crossroads of Scythia (Search for Khersones' Mark)

78 *Grechko D.S.* About the forming of Classical Scythia in the 5th c. BC

107 *Gutsal A.F.* Bailleurs from the Rudkovetskyi Hillfort and Some Questions on the Chronology of the Chernolesya on the Dnester

118 *Zymovets R.V.* Crimea in the Context of the Early Scythian Migrations (According to Scythian Animal Style)

137 *Kaiser E., Gavrilyuk N.A., Kashuba M.T., Kulкова M.A.* Vessels of the «Thracian group» from the pre-Scythian Graves in the Steppes of the Northern Black Sea Region: the Possibilities of Research

- Клочко Л.С., Васина З.О.* Убрання скіф'янок за матеріалами з Мелітопольського кургану 152 *Klochko L.S., Vasina Z.O.* Female Scythian Attire According to Materials from the Melitopol Mound
- Махортых С.В.* Пронизи для перекрестных ремней конской упряжи на юге Восточной Европы в VII—VI вв. до н. э. 166 *Makhortykh S.V.* Harness Fittings in the South of Eastern Europe in 7th—6th Centuries BC
- Полидович Ю.Б.* Лев и пантера (ажурные пластинки из Мелітопольского кургана) 185 *Polidovych Yu.B.* Lion and Panther (Openwork Plates from Melitopol Burial-Mound)
- Ромашко О.В.* Про використання металевих казанів у культовій практиці племен скіфської культури 193 *Romashko A.V.* By Question about the Use of Metallic Cauldrons in Cult Practice of Tribes of Scythian Culture
- Трейстер М.Ю.* Бронзовая матрица, найденная в пойме р. Трубеж (об использовании бронзовых матриц с рельефными изображениями в Причерноморье в VI—IV вв. до н. э.) 200 *Treister M.Yu.* A Bronze Matrix Found in the Floodplaine of Trubezh River (on the Use of Bronze Matrices with Relief Images in the Pontic Area in the 6th—4th Centuries BC)
- Фиалко Е.Е.* Серия погребений скифских воительниц в могильнике у с. Глиное (Молдова) 208 *Fialko O.Ye.* A Series of Scythian Female Warrior's Burials from the Cemetery near Glinoe Village (Moldova)
- Хохоровски Я.* Кавказ и Карпатский бассейн в раннем железном веке (проблема происхождения сигиннов) 228 *Chochorowski Ja.* The Caucasus and the Carpathian Basin in the Early Iron Age (on the Genesis of the Siginni)
- Люштина М., Нинčić И.* Скіфська зброя та кінське спорядження на території Сербії 245 *Ljuština M., Ninčić I.* Scythian Weapons and Horse Harness in the Territory of Serbia

ПУБЛІКАЦІЇ АРХЕОЛОГІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ

PUBLICATIONS of ARCHEOLOGICAL MATERIALS

- Дзюладзе Е.С., Сикоза Д.Н., Симоненко А.В.* Воинское погребение в могильнике Красный Маяк на Нижнем Днепре 255 *Dzneladze O.S., Sikoza D.N., Symonenko O.V.* The Warrior Burial of the Chervony Mayak Cemetery in the Lower Dnieper Region
- Діденко С.В., Шелехань О.В.* Мечі та кинджали періоду скіфської класики в зібранні Національного музею історії України 271 *Didenko S.V., Shelekhan O.V.* The Swords and Daggers of the Classic Scythian Period from Collections of the National museum of History of Ukraine
- Каравайко Д.В.* Исследования городищ Путивльского Посемья в 2016 г.: итоги и перспективы 279 *Karavaiko D.V.* Investigations on the Hillforts in Putivl and Seym River Region in 2016: Results and Prospects
- Крютченко А.А.* Перекопский вал на Харьковщине 292 *Kriytschenko A.O.* The Perekopsky Wall on the Kharkov Region
- Ляшко Ю.Ю.* Нове велике поселення скіфського часу в околицях Мотронинського городища 299 *Lyashko Yu.Yu.* New Large Settlement near Motronins Hillfort of Scythian Period
- Могилев А.Д.* Ранняя группа погребений Светловодского могильника 303 *Mogylov O.D.* The Early Group Burials of the Svitlovodsk Cemetery
- Окатынко В.Н., Скорый С.А.* Скифский курган «Турецкая Могила» в бассейне Северского Донца 311 *Okatenko V.M., Skory S.A.* Scythian Barrow «Turetska Mohyla» in the Seversky Donetsbasin
- Панченко К.И.* Дослідження пам'ятки скіфського часу біля с. Заломи на Кіровоградщині 335 *Panchenko K.I.* The Research of the Site of the Scythian Time near the Village Zalomi in Kirovograd Region
- Пеляшенко К.Ю.* Зольник Циркуновского городища 340 *Pelyashenko K.Yu.* Ash-hill Tsyrkuni hillfort
- Скорый С.А., Орлик А.П.* Захоронение воина предскифского времени на юге Кировоградщины 354 *Skory S.A., Orlyk O.P.* The Grave of Warrior of Pre-Scythian Time at South of Kirovograd Region
- Приложение 1.** *Яниш Е.Ю.* Результаты определения таксономической принадлежности археозоологических материалов из погребения в кургане 3 у с. Богдановка (Фрунзе) 365 **Application 1.** *Yanish E.Yu.* The Results of Taxonomic Definition of Archezoologic Materials from the Grave of the Burial 3 near v. Bogdanovka (Frunze)
- Приложение 2.** *Литвинова Л.В.* Антропологический материал из погребения в кургане 3 у с. Богдановка (Фрунзе) 366 **Application 2.** *Litvinoiva L.V.* The Anthropological Material from the Grave of the Burial 3 near v. Bogdanovka (Frunze)
- Приложение 3.** *Сергеева М.С.* Заключение о породах дерева от перекрытия разрушенного киммерийского погребения 366 **Application 3.** *Sergeeva M.S.* The Conclusion for the Species of Wood Overlap of Destroyed Cimmerian Grave
- Приложение 4.** *Гошко Т.Ю.* Состав металлов из киммерийского захоронения у с. Богдановка (Фрунзе) 367 **Application 4.** *Hoshko T.Yu.* The Composition of Metals from the Cimmerian Grave Burial 3 near v. Bogdanovka (Frunze)

- Шрамко И.Б.* Новый погребальный комплекс раннескифского времени в могильнике Скоробор 368 *Shramko I.B.* New burial complex of Early-Scythian time in the Skorobir burial mounds
- Шульга П.И., Оборин Ю.В.* «Восточные» зеркала-погремушки и бронзовые диски с гравировками 381 *Shulga P.I., Oborin Yu.V.* «Oriental» rattle-mirrors and engraved bronze discs
- Эрлих В.Р., Канторович А.Р.* Псалии с уникальным изображением кошачьего хищника из ритуального комплекса могильника Псенафа в контексте скифского звериного стиля 390 *Erlikh V.R., Kantorovich A.R.* The Cheek-Pieces with the Unique Image of Feline Predator from Ritual Complex of Psenafa-Site (Adygea) in the Context of the Scythian Animal Style

АРХЕОЛОГІЯ і ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

- Дараган М.Н.* Крупные городища скифского времени в украинской Лесостепи (особенности расположения) 397 *Daragan M.N.* The Great Hillforts of Scythian Time in Ukrainian Forest-Steppe (Features of Localization)
- Окatenко В.Н., Следюк Д.В.* Изучение топологии археологических объектов фотограмметрическим методом с использованием беспилотных летательных аппаратов 428 *Okatenko V.N., Sledyuk D.V.* Study of the Archaeological Objects' Topology by Photogrammetric Method with Using Unmanned Aerial Vehicles
- Гошко Т.Ю.* Про технологію виготовлення Ягорлицького казана 442 *Hoshko T.Yu.* Technology Manufacturing Yagorlitski Cauldron
- Лошенко М. И.* О растительных примесях в лепной посуде финального неолита и бронзового века на территории Беларуси 449 *Loshenkov M.I.* The Combination of Impurities in the Stucco Ware of the Final Neolithic and the Bronze Age
- Горбаненко С.А.* Городище Циркуни: палеоэтноботаничні дослідження 456 *Gorbanenko S.A.* Tsyркuny hillfort: palaeoethnobotanic research
- Додаток.** *Сергеева М.С.* Визначення антракологічних матеріалів з городища Циркуни (2016 р.) 463 **Application.** *Sergeyeva M.S.* Identification of Anthracological Materials from the Tsyркuny Hillfort (2016)

ARCHEOLOGY and NATURAL SCIENCES

ДИСКУСІЇ

- Королькова Е.Ф.* О неабсолютности абсолютной хронологии архаической Скифии и ее восточных реперов 465 *Korolkova E.F.* About Non-Absolut of Absolute Chronology of Archaic Scythia and its Eastern Chronological Benchmarks
- Кузнецова Т.М.* Сосуд или зеркало (к вопросу о бронзовой ручке из Немирова) 470 *Kuznetsova T.M.* A Vessel or a Mirror (on the Question of a Bronze Handle from Nemirov)
- Ольговский С.Я.* Существовал ли караванный путь из Ольвии на Урал и в Поволжье в архаическую эпоху? 476 *Olhovskyy S.Ya.* Was there a Caravan Rout from Olbia to the Urals and Volga Region in the Archaic Era
- Чугунов К.В.* Проблемы датирования азиатских материалов эпохи ранних кочевников и вопросы синхронизации их с древностями Восточной Европы 484 *Chugunov K.V.* Problems of Dating of Earlynomads Asian Materials and Questions of their Synchronization with Antiquities of Eastern Europe

DISSCATIONS

ІСТОРІЯ НАУКИ

- Мурзин В.Ю.* Киммерийцы европейские и киммерийцы азиатские 500 *Murzin V.Yu.* The Cimmerians European and the Cimmerians Asian
- Брель О.В.* Давньослов'янські пам'ятки Чигиринщини у археологічних дослідженнях О.І. Тереножкіна 505 *Brel O.V.* The Ancient Slavonic Monuments of the Chyhyryn Region in the Archeological Researches of A.I. Terenozhkin
- Отрошченко В.В.* Остання стаття Олексія Івановича Тереножкіна 509 *Otroshchenko V.V.* The Last Article Of Olexiy Ivanovich Terenozhkin
- Бузько О.В.* Про участь Марії Вязьмітіної в археологічних дослідженнях Середньої Азії (за спогадами і листуванням) 515 *Buzko O.V.* Mariia Vyazmitina's Participation in the Archaeological Research of Central Asia (Based on the Memoirs and Correspondence)
- Полін С.В.* Об ограблении скифских курганов в Северном Причерноморье 527 *Polin S.V.* About the Robbery of Scythian Kurgans in Northern Black Sea Coast

HISTORY of SCIENCE

Наші автори
Список скорочень

536 Our authors
539 List of abbreviations